

ANTTI
HEIKKINEN

3
4
5
6

—
WSOY

ANTTI
HEIKKINEN

Latu

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

MIX
Paper from
responsible sources
FSC® C021394

© ANTTI HEIKKINEN JA WSOY 2021

978-951-0-47664-2

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PAINETTU EU:SSA

Tämä kirja on romaani, ja se perustuu mestarihiihtäjä Pauli Pitkäsen (1911–1941) elämään.

Romaanin kertoja käy elämänsä läpi Tarinaharjun sotasairaalassa syyskuussa 1941.

Samassa sairaalassa ukkini kuoli noin kaksi vuosikymmentä myöhemmin sodassa saamaansa keuhkovammaan.

Hänenkin nimensä oli Pauli.

Haluan omistaa tämän romaanin kaikille viime sotien veteraaneille, invalideille sekä kaatuneille.

*Viime sunnuntaina kuoli taistelussa saamiinsa
haavoihin suurhiihtäjä Pauli Pitkänen.*

*Pauli Pitkänen oli syntynyt Nilsissä 2.12.1911. Hänen
hiihtäjäkaarensa oli loistava, mainitsemme tässä vain
muutamia huippusaavutuksia. Vuonna 1938 hän tuli
maailmanmestariksi 18 km:n hiihdossa ja 1938–39
4 x 10 km:n viestihiihdossa. Talvella 1936 Pauli
Pitkänen oli Suomen olympiajoukkueessa sekä
1937 Ounasvaaran ja Puijon 18 km:n voittaja.
Hän haavoittui jo talvisodassa 1940 Laatokan
pohjoispuolella.*

LAATOKKA-LEHTI 1.10.1941.

I OSA

MINÄ EN TARVITSE välimiehiä, kun alan Jumalan kanssa haastella.

Niin kähisen lääkäriille, kun se kysyy halukkuuttani papin tapaamiseen. Saan sanottua, että antaahan ehtool-lisen vielä olla. Tiedä vaikka tästä selviäisi elolle. Lääkäri lähtee ja samalla ovenavauksella Jalkasen Kalle astuu huoneeseen, kopistelee ovensuuhun lumet kengistään ja istuu sänkyyni pätyyn. Se ei sano päivää muille huoneessa olijoille. Ihmettelen sitä, koska Kalle ei ole tavallisesti ylpeänsorttinen.

Se taputtaa haavoittunutta jalkaani ja sanoo, että alahan Pauli joutua.

Ehdotus pistää huokaisemaan. Mukava on kyllä nähdä hyvää kaveria pitkän ajan jälkeen, mutta vähän tulee halju mieli. Se johtuu siitä, että Kallen saapuminen tekee varmaksi asian, josta en ole ennen hänen tuloaan päässyt aivan varmaksi.

Kuolemani nimittäin. Siskotyttö kertoi luonani käydessään lukeneensa lehdestä Jalkas-Kallen kaatumisesta.

Enkä usko vainajan saapuvan hoputtamaan sellaista, jolla on edessään elinvuosia useamman allakallisen verran.

Tiedustelen Kallelta, onko meillä kovakin kiire.

Kalle rahnuttaa etusormella nokkansa kuvetta, kuten se hankalien kysymysten edessä tapaa. Sitten vastaa, että ei tässä hengenhätää ole ja nauraa. Laskee mokoma vehnanen hevosenleikkiä kuolemistamme.

Minuakin naurattaa. Hytkyminen tekee niin kipeää, että ääneen on huudettava.

Hoitaja tulee voivottelemaan tuskiani ruiskunsa kanssa, ja Kalle sanoo, että tuumaile nyt, mitä on tuumailtavaa vielä.

Mutta parempi tuumailla äkkiä, koska kalmalla saattaa olla kiire. Sillä on sota-aikana paljon töitä, ja Kallen mielestä olisi mukava lähteä taivasreissulle yhtä matkaa, ihan kuin hiihtokisoihin ennen.

Minulle se passaa paremmin kuin hyvin.

Ei pelota niin paljon mennä uuteen paikkaan, kun on hyvä kamu matkassa.

Morfiini soutaa suoniin. Kysyn Kallelta, sopiiko minun sulkea silmäni.

Kallelle se käy ja laipio häipyvät mustuuteen.

Joutaa mennä. Kohta on poissa myös kaikki muu Kallea ja kipua vaille.

Hikoilen, vaikka vilu väräyttelee. Hengitän raskaasti. Paljon kestäneet keuhkoni eivät enää jaksaa.

Hyvin harvoin, jos koskaan, ne uupuivat kesken raskaimpien hiihtokilpailujen. Nyt ne antavat periksi, vaikka en tee muuta kuin makaan sairaalasängyssä ummistetuin silmin.

Kalle lupaa, että kohta helpottaa, ja on oikeassa. Lääke vaikuttaa ja kipu häpyy hyvästejä sanomatta.

Mustuuden korvaa valkeus.

Hyvä valkeus, ladun halkaisema.

Kalle jää ja kysyy, mitä näen, jos katson oikein syvälle valkeuden lävitse.

Puristan luomeni yhteen. Saan porattua valkeuteen reiän. Sen takana on tykkylumen kuorruttama metsä, jonka keskellä kulkee nätti latu. Kohta jo hiihdän sitä myöten oikein vinhasti viilettämällä!

Mistäs sain sukset ja sauvat?

Sama tuo, koska luistaa ja voitelu on kohdallaan. Imen pakkasilmaa palkeisiini ja pullautan sen höyrynä ulos. Kasvot ovat tunnottomat ja hallan kelmeiksi panemat. Tiedän silmieni kiiluvan, naamani vääntelehtivän ja suuni lerpottavan aukinaisena kuin älynsä menettäneellä.

En siitä välitä. On sama mille näytän. Urheilijat eivät kilpaile kauneudesta. Urheilija ei ole mannekiini. Urheilija saa olla rauhassa ruma, mutta lupa rumuuteen on lunastettava voitolla.

Voittaja on yleensä rumin, koska kaikkensa antanut voittaja irstää maaliviivalla muita ilkeämmin. Hiihtäjän menestystä mitataan kahdella asialla: kellolla ja kasvojen vääntelyllä.

Kannustajia ei näy, ei kuulu. Saattaa niitä ladunvarsilla olla, mutta näen vain kaksi suksenmentävää uraa. En toista maailmaa eli kaikkea olevaista kahden uran ulkopuolella.

Ja hupati hupati. Ei ole kahta maailmaa, ei ole ladulla omaansa. Niin ajattelevat ne, jotka eivät hiihtäjän sisimmästä mitään ymmärrä.

Minä ymmärrän. Ja Kalle ymmärtää.

Kysyn varmuudeksi, ymmärtäähän Kalle. Kalle nyökkää, totta kai.

Kas kun olemme hiihtäjiä.

Kisaavalle hiihtäjälle latu on koko maailma ja kanssa-kisaajat sen asukkaita. Heitä vastaan hiihtäjä käy sotaa, jossa hävitään tai voitetaan. Kuolla ei.

Siksi se on paljon parempi sota kuin tämä, jonka tähden Kalle istuu tuossa ja jonka vuoksi minäkin nyt lepattelen turrutusaineiden suomin siivin menneestä tulevaan.

Kalle käskee katsoa ladunvarsia.

Estelen. En malttaisi. Nyt on meno kohdillaan. Siinä voi hyvä vauhti hiipua, jos laventaa maailman ladusta ulohtalle.

Katso, katso, yllyttää Kalle. Vilkaise vaikka ensin peesi, jotta onko siellä ketään.

Tottelen. Takana ei näy ketään. Sanon sen Kallelle. Kalle hymyilee ja sanoo etumatkan olevan siksi hyvä, että vallan hyvin voin syynäillä sivuillenikin ja kertoa, mitä näkyy.

Teen Kallen käskyn mukaan ja säikähdän kaikkea ladunvarsilla silmiini sattuvaa.

Saatana, siellä on kaikki tähänastinen!

Pyydän anteeksi noitumistani, sopiiko sitä kiroilla kuolleen ja muutenkin siivon miehen kuullen. Kalle huitaisee ilmaa kädellään ja sanoo ymmärtävänsä, että oman elämän katseleminen säpsäyttää helposti yhden saatanan verran.

Se pyytää kuvailemaan näkymiä tarkemmin ja alan kertoa näkemääni. Seisautan vauhtini, nojaan sauvoihin ja puhun. On pakko pysähtyä silläkin uhalla, että annan takaa tuleville tasoitusta. Vauhdissa en voi näkemästäni kertoa, niin vastentahtoista katsottavaa ja kerrottavaa se on.

Näen itseni seisomassa kansakoulun akkunaa ääressä. Napotan siinä kuin Piplian suolapatsas ja katson pihamaalla leikkiviä lapsia.

Siellä on tyttöjä, on poikia. Roimavartisempia ja kitukasvuisia, laihoja länkisääriä ja vehnäsensyönnistä patvineita kellukoita. Vilhakoita ja ujoja. Vilkkukinttuja, äänekäiksi aikuisiksi kasvavia elosalamia ja aloillaan nakottavia nyrhäkkeitä – semmoisia, jotka vetäytyvät syrjäisyyteen jo penskoina eivätkä hae ringin keskeltä asemia aikuisinaan.

Kalle nyökyttelee ja kysyy, kumpainenkö minä olin lapsena.

En kumpikaan.

Olin sellainen, joka liittyi hanakasti tovereittensa peleihin eikä arkaillut lähteä polttopallorinkiin. Toisaalta osasin myös olla yksikseni ja tarkkailla kaiken maailman asioita. Tarkkailija näkee paljon sellaista, mitä suuna päänä olevat eivät ennätä ilmoisen ikänsä aikana havaita. Pilvien muotoja, poutapäivän tuulosessa isoksi aalloksi muuttuvaa elopäävainiota tai ihmisen sierainta.

Sierain huvittaa Kallea. Se toistaa sen tyrskäyttämällä, koittaa peitellä naurua kädellään.

Hittoako hekottelee, kun itse ensin utsii. Asia on niin, että hupattavaisemmalle ihmiselle sierain on vain nokassa mustana ammottava ja ulos asti karvaa versova reikä. Keskittyvälle ja silmänsä mikroskooppiputkeksi muuttavalle sierain voi olla paljon muuta. Se voi olla rauniossa pelottavana paistava louhi, josta kurkkii räkätautiaikana ulos limainen, utelias lumikko tai sitten se voi olla elämisen ehto ja kaikkivaltiaan osoitus suuresta suunnitelmallisuudesta, jota hän käytti ensimmäistä ihmistä sorvatessaan.

Kalle pyytää naurahdustaan anteeksi ja pyytää minua jatkamaan juttuani. Kieltäydyn jatkamasta, koska Kalle varmasti tyrskisi taas.

Kalle lupaa olla miehiksi. Luotan siihen, Kallen sanaan olen voinut luottaa aina. Kysyn, onko kaveri koskaan tullut ajatelleeksi koko ihmisvartalon rakentuneen sierainreikien ympärille?

Jumala sai ne jo Aatamia tehdessään sattumaan kertalinttuulla oikeaan paikkaan, nokanjuurelle ja keskelle päätä. Mutta kylkiluita hän antoi esikoiselleen toisen ihmisen tarpeiksi asti. Niistä hän loi Eevan ja mitenkähän isoja lienevät Aatamin kylkiluut olleetkaan, koska niistä riitti tavaraa tisseihin, lantioon ja mukavanpyöreisiin persauksiin asti. Vasta jalkovälin kohdalla ylijäämäluu loppui. Mutta Jumalan virheetkin ovat tarkoituksenmukaisia ja niinpä hän oivalsi, jotta porataanpa tähän Eevalle kolonen, kun tuolle Aatamille tuli sidottua löysäksi leikattu mahanahka

rullalle ja luotua se muuan tohelo. Varmasti hän siinä samassa naksautti sormiaan ja oivalsi, että heittäkööt juomansa veden samoilta seuduin ulos ja näiden kahden yhteen saattaminen se tuntuu somalle! Piirrustanpa vielä niin, jotta sillä toimituksella jatkuu tämä ihmisten suku eikä minun tarvitse enää luomistöissä käsiäni liata. Mahtoi peräti arvella, jotta tottapa tämä omaksi kuvakseni luoma otus osaa tätä mukavuutta järjen kanssa käyttää.

Vaan eipä osannut. Huvittelukäyttöön otti ihminen suvunjatkamisvärkkinsä ja keksi vielä omasta päästään paljon kaikenlaista muuta räähkyyttä. Viinat, tupakat, korttipelit, rahat, manttaalit, väärät jumalat, valtakuntien rajat ja sodat, joilla ratkaistaan, kuka saa pontevimmin nauttia ihmisen keksimistä räähkyyksistä.

Lopetan puheeni, täytyy hengittää välillä.

Kalle on tovin hiljaa ennen kuin kysyy, miksi lakratte-
lin luomiskertomuksen, vaikka minun piti kertoa itsestäni
seisomassa kansakoulun ikkunassa.

Siksi, että tuo kaikki minun mielessäni vilahti, kun siinä
ikkunassa seisoin katsellen pihamaalla leikkiviä lapsia ja
puristin kädessäni vastavirittynyttä käsikranaattia.

*Sen illan jälkeen
en hiihtänyt hosumalla.
Aloin rakentaa tyyliäni miettien,
kuinka lapinlahtelainen enkeli
ladulla etenee.*

Latu on tositapahtumiin pohjautuva kertomus
nilsiäläisen maailmanmestarihiihtäjän
Pauli Pitkäsén rosoisesta elämästä. Se kertoo
korvessa kasvaneen miehen noususta menestykseen,
1930-luvun urheiluhurmoksesta ja
sankaruuden hinnasta.

9 789510 476642

www.wsoy.fi

84.2

ISBN 978-951-0-47664-2